

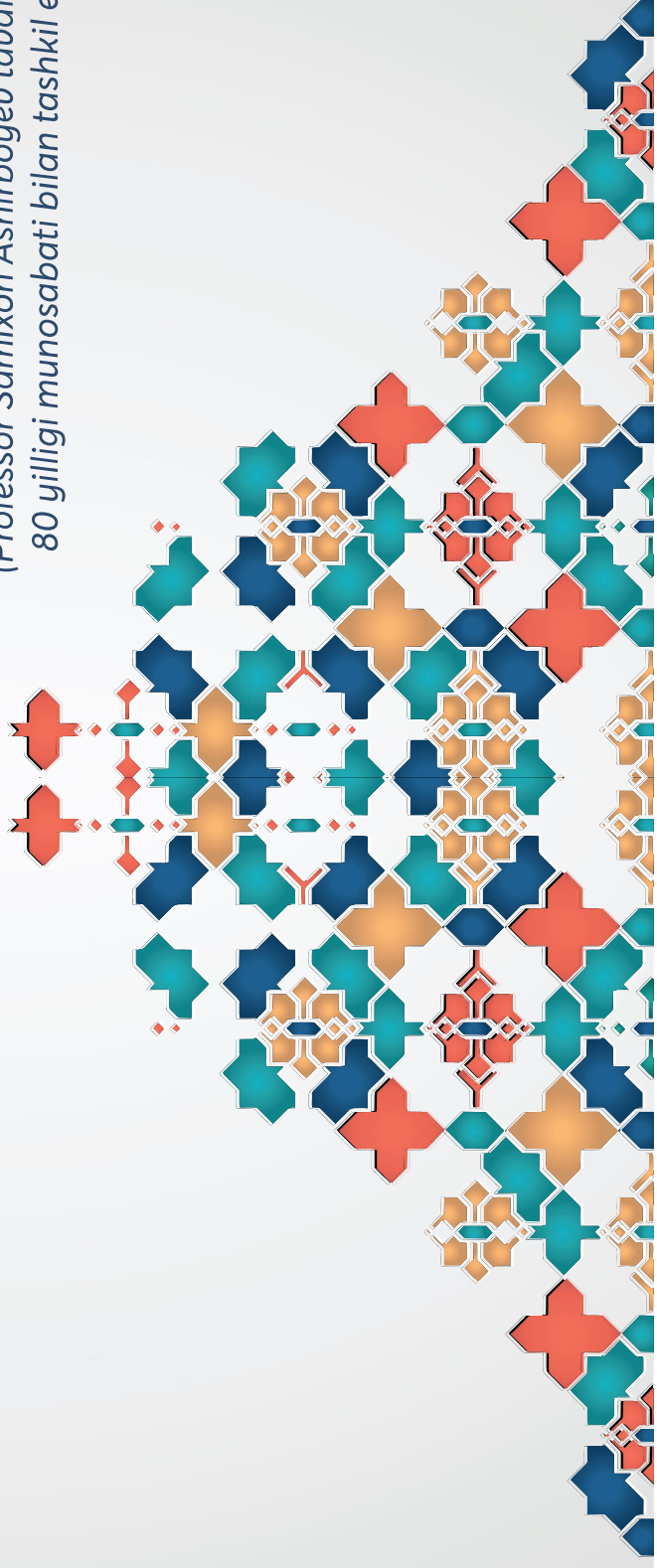

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGI YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026. bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

7	Nasiba SIDIKOVA, Sevinch G‘AFFOROVA, “Malika ayyor” dostoni variantlarida hasanxon obrazi tahlili	400
8	Nargiza UMURZAQOVA, Tohir Malikning “Odamiylik mulki” asarida Imom G‘azzoliy hikmatlarining o‘rni	405
9	Nurjahon RAHMONBERDIYEVA, Muhammad Alining “Avliyoning bashorati” dostonida tarix haqiqati va badiiyati	408
10	Mohinabonu RAHMATOVA, Nurota dostonchilik maktabining shakllanishi va rivojlanishi	412
11	Sanobar TURSUNOVA, Murod Mansurning “Judolik diyori” romanida diniy motivlar	414
12	Lobar AVAZOVA, Komiljon Imomov- o‘zbek xalq ertaklari tadqiqotchisi	417
13	Ozoda RAJABBOYEVA, “Xuastuanift” asarida qadimgi mifologik dunyoqarashning aks ettirilishi	421

5-SHO‘BA. FOLKLOR VA ADABIY ALOQALAR

1.	Matluba JABBOROVA, O‘zbek folkloridagi ayollar obrazining mumtoz adabiyotdagi transformatsiyasi	425
2.	G‘ayratbek XOLBUTAYEV, Komik folklor janrlari tizimi: genezis, poetika va semantik transformatsiya	428
3.	Abdukamol ABDUJALILOV, Sehrli ertaklarda motiv va obraz munosabati	433
4.	Ma‘mura RAMATOVA, Shimoliy Xorazmdagi ayrim tarixiy godonimlarini qiyosiy tahlil qilish	437
5.	Gulruh RAVSHANOVA, Muhammad Yusufning “Qora quyosh” dostonida poetik psixologizm	441
6.	Feruza TURDIMOVA, Muzayyana Alaviya adabiy merosida xalq og‘zaki ijodi va badiiyat uyg‘unligi	445
7.	Saodat JO‘RAYEVA, Bolalar folklori janrlarining badiiy va tarbiyaviy xususiyatlari	448
8.	Aziza SAYDULLAYEVA, O‘zbek-turk xalq sehrli ertaklarida soch obrazining mifopoetik talqini	451
9.	Huriniso XAYRULLAYEVA, “Qisasi Rabg‘uziy”da mavjud she‘riy parchalar badiiyatida folklor elementlarining ifodalanishi	454
10.	Sadoqat KAMOLOVA, “Masxara” obrazining badiiy-tarixiy funksiyasi (xalq og‘zaki ijodidan to bugungi kungacha bo‘lgan davr miqyosida)	456
11.	Shohzoda TURSUNBOYEVA, Mifologik va fantastik tafakkurda “barhayotlik” muammosining namoyon bo‘lishi	459
12.	Dilafruz MAHKAMOVA, “Bilga xoqon” romanida tarixiy xotira va turkiy qahramon xarakteri	463
13.	Nilufar DEHQONOVA, “Devonu lug‘otit-turk”dagi mifologik obrazlar va ularning folkloriy transformatsiyasi	468

**“QISASI RABG‘UZIY”DA MAVJUD SHE‘RIY PARCHALAR BADIYYATIDA
FOLKLOR ELEMENTLARINING IFODALANISHI**

**REPRESENTATION OF FOLKLORIC ELEMENTS IN THE POETICS OF POETIC
FRAGMENTS IN “QISAS AL-RABGHUZI”**

Huriniso XAYRULLAYEVA,
TOSHDOTAU tayanch doktoranti
10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/MWTY5191

Annotation. *This thesis discusses the manifestation of folkloric elements within the artistry of the poetic fragments found in “Qisasi Rabg‘uziy”. The emergence of folklore elements in the poetic excerpts of Nasiruddin Burhonuddin Rabg‘uziy’s work “Qisasi Rabg‘uziy” represents a complex synthesis of oral traditions and classical written literature. Written in the early 14th century, specifically in 1310, this masterpiece serves as a monumental bridge between ancient Turkic heritage and Islamic didactic narratives.*

Key words: *Nasiruddin Rabg‘uziy, Qisasi Rabg‘uziy, Turkic literature, folkloric elements, syllabic meter, Turkic poetic traditions, artistic means of expression, debate genre.*

Kirish. Asarning asosiy tuzilishi nasriy bo‘lsada, u hissiy tayanch va badiiy yuksaklik vazifasini o‘taydigan 170 yaqin she‘riy parchalar bilan boyitilgan. Folklorning chuqur ta’siri, ayniqsa, ushbu misralarning ritmik tuzilishida yaqqol ko‘zga tashlanadi, bu yerda muallif ko‘pincha “aruz” deb nomlanuvchi murakkab arab vazni o‘rniga “barmoq” deb ataladigan an’anaviy turkiy bo‘g‘in tizimini afzal ko‘radi. Ushbu ritmik tanlov matnni xalq qo‘shiqlari va og‘zaki dostonlarning tabiiy ohangiga moslashtiradi, bu esa ma’naviy rivoyatlarni o‘sha davrdagi turkiy tilda so‘zlashuvchi auditoriya uchun yanada tushunarli va yaqin qiladi [1, 240].

She‘riyatdagi lirik vositalar va uslubiy usullar xalq bilan bo‘lgan ushbu aloqani yanada mustahkamlaydi. Rabg‘uziy maqollar va xalq hikmatlarini mohirona tarzda o‘z misralariga kiritib, umuminsoniy donolikni ritmik baytlarga aylantiradi. Alliteratsiya va ichki qofiyadan foydalanish xalq baxshilariga xos bo‘lib, matnga musiqiylik bag‘ishlaydi va uning yod olinishini hamda og‘zaki aytilishini osonlashtiradi.

She‘riy parchalarning psixologik chuqurligi ham xalq dostonlarida uchraydigan arxetipik tuzilmalarni aks ettiradi. Qahramonlar o‘rtasidagi monolog va muloqotlar shunchaki diniy bayonlar emas, balki sevgi, xiyonat va matonat kabi insoniy tuyg‘ular bilan to‘ldirilgan. Rabg‘uziy ushbu folklor elementlarini rasmiy diniy kontekstga singdirish orqali ham ma’naviy jihatdan nufuzli, ham madaniy jihatdan yaqin asar yaratishga muvaffaq bo‘ldi [2, 664].

Lingvistik jihatdan qaraganda, “Qisasi Rabg‘uziy” she‘riyatida “alliteratsiya” va “assonans” san’atlarining qo‘llanilishi o‘ziga xos ohangdorlikni yuzaga keltirgan. Unli va undosh tovushlarning misralar boshida yoki oxirida takrorlanishi (masalan, “k” yoki “s” tovushlarining izchilligi) qadimgi turkiy bitigtoshlar va “Devonu lug‘atit turk”dagi qo‘shiqlar an’anasining davomidir. Bu uslubiy vosita matnning akustik ta’sirchanligini oshirib, o‘quvchining hissiy holatiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi [3, 168].

Muallif xalq maqollari va matallarini she‘r qoliplariga solar ekan, ularning asl lug‘aviy ma’nosini saqlab qolgan holda, badiiy kontekstga yangi jilo beradi. Xulosa qilib aytganda, asardagi she‘riyat turkiy tilning naqadar boy va moslanuvchan ekanligini ko‘rsatuvchi lingvistik xazinadir. U xalq og‘zaki ijodining badiiy quvvatini yozma adabiyotning qat’iy qoliplari bilan muvaffaqiyatli bog‘lay olgan va keyingi davr o‘zbek adabiyoti, xususan Navoiy ijodi uchun mustahkam poydevor vazifasini o‘tagan [4, 160].

Adabiy tahlil nuqtayi nazaridan asarda lirik qahramonning ichki kechinmalarini ifodalashda “shaxslantirish” san’atining o‘ziga xos uslubi ko‘zga tashlanadi. Masalan, kiyik, turna yoki sahar shamoli kabi obrazlar xalq dostonlarida bo‘lgani kabi, personajlar bilan muloqotga

kirishadi va ularning dardiga sherik bo‘ladi. Bu kabi unsurlar asarga dramatik ruh bag‘ishlab, quruq bayonchilikdan qochish imkonini bergan.

Shuningdek, asardagi “tabiat personajlari” o‘zbek mumtoz adabiyotidagi ramziylikning ilk kurtaklarini namoyish etadi. Masalan, asardagi qish va bahorning munozarasi ko‘rinishidagi parchalar o‘zbek adabiyotidagi “munozara” janrining shakllanishiga asos bo‘lgan deb hisoblanadi. Bu yerda tabiat hodisalari insoniy xislatlarga ega bo‘lgan mustaqil sub’ektlar sifatida namoyon bo‘ladi, bu esa bevosita qadimgi turkiy folklorning mifologik ildizlariga borib taqaladi [5, 256].

Xulosa. Asardagi she’riyat tahlili shuni ko‘rsatadiki, Rabg‘uziy turkiy tilning ichki imkoniyatlaridan mahorat bilan foydalangan holda, alliteratsiya, assonans va munozara kabi uslubiy shakllarni yangi bosqichga ko‘targan. Bu esa “Qisasi Rabg‘uziy”ni nafaqat tarixiy-madaniy yodgorlik, balki o‘zbek mumtoz she’riyatining keyingi taraqqiyoti, xususan, Alisher Navoiy davri adabiyoti uchun asosiy poydevorlardan biri sifatida baholashga imkon beradi. Folklor unsurlarining yozma adabiyot bilan bunday uyg‘unlashuvi turkiy badiiy tafakkurning o‘ziga xosligini va milliy an’analarning hayotiyligini isbotlovchi yorqin dalildir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Nosiruddin Burhonuddin Rabg‘uziy. Qisasi Rabg‘uziy (I-kitob). Nashrga tayyorlovchilar: H. Dadaboyev, K. Mahmudov, A. O‘rinboyev. – Toshkent: Yozuvchi, 1990. – 240 b.
2. Mallayev N.M. O‘zbek adabiyoti tarixi. Birinchi kitob: Eng qadimgi davrlardan XVII asrgacha. – Toshkent: O‘qituvchi, 1976. – 664 b.
3. Abdurahmonov G‘., Rustamov A. Qadimgi turkiy til. – Toshkent: O‘qituvchi, 1982. – 168 b.
4. Hajiahmedov A. She’riyat san’atlari va mumtoz qofiya (O‘quv qo‘llanma). – Toshkent: Sharq, 1998. – 160 b.
5. Kuranov S. Adabiyotshunoslikka kirish. – Toshkent: Akademnashr, 2019. – 256 b.